

UDK 821.163.42(091)
821.163.42.09 Batistić, N.
Pregledni rad
Primljen 21. prosinca 2014.
Prihvaćen 26. listopada 2015.

MIRJANA ZVONKOVIĆ

1. Trnjanski nasip 4, HR - 10000 Zagreb
mirjana.zvonkovic@zg.t-com.hr

VERBA MOVENT, EXEMPLA TRAHUNT: DON NIKOLA BATISTIĆ I HRVATSKA PUČKA HAGIOGRAFSKA KNJIŽEVNOST KRAJEM 19. I POČETKOM 20. STOLJEĆA

Književno djelo don Nikole Batistića (1846 – 1929.), teologa, klasičnog filologa i pisca u književno-povijesnim pregledima izostavljeno je ili negativno vrednovano. Vrijeme u kojem Batistić živi i djeluje razdoblje je kušnje za vjernike kojima s jedne strane prijeti moralno – vjerska indiferentnost, a s druge metodologija empirijskih znanosti. Veći dio Batistićevih djela čini književna hagiografija namijenjena širem čitateljstvu ili, prema piščevim riječima, jednostavnom puku. To su: „Život svete Lucije, djevice i mučenice“ (Zadar, 1896.), „Život svetog Vida“ (Zadar, 1898.) i „Život svete Katarine“ (Zadar, 1910.). U djelima fra A. Kačića Miošića Batistić nalazi primjer kako se jednostavnim načinom obratiti širim čitateljskim slojevima, a da pri tom sadržaj i poruka djela ne gube svoju funkciju. Kao što Kačića smatra piscem kojeg treba nasljedovati, tako želi potaknuti druge da na puku prihvatljiv način pišu o vjerskim temama koje bi čitateljima koristile u moralnoj i vjerskoj formaciji. U predgovoru „Života svete Katarine“ navodi pisce i djela koja nastala potaknuta njegovim „Životom svete Lucije“. Riječ je o F. Jeričeviću („Život svetog Martina“, 1897.), L. Jeliću („Sveti Šimun Bogoprimac“, 1903.), A. Aniću („Život svetog Ilara opata“, 1908.) te fra K. Bušiću („Makabejevići“, 1896.). Unatoč nedostacima, bilo bi površno zaključiti da su Batistićeva djela plod neznanja. Štoviše, poznavanje suvremene književnosti i umjetnosti, ali i znanstvenih dostignuća, bilo je poticajno u njihovom nastajanju, a popularnost i prepoznatost među pukom bila je tada vrlo zapažena.

Ključne riječi: pučka književnost, hagiografija, Nikola Batistić, Frane Jeričević, Luka Jelić, Klement Bušić, Ante Anić.

Uvod

Djela don Nikole Batistića (1846 – 1929.) u književno-povijesnim pregledima većinom su izostavljena ili negativno vrednovana. Veći dio čini književna hagiografija namijenjena širem čitateljstvu ili, prema piščevim riječima, jednostavnom puku. Adekvatnim pristupom kojim se definira pojam pučke književnosti te izbjegava usporedba s istodobno nastalom umjetničkom književnošću, Batistićeva se djela sagledavaju u novom kontekstu i, štoviše, prepoznaju kao inicijalna za nastanak nekoliko pučkih književnih hagiografija, pisanih s idejom o književnosti kao mediju kojim se može pristupiti širim masama, a ne kao privilegiji malog broja ljudi. Misao je to koja je u hrvatskoj književnosti, u određenim kriznim razdobljima kulturno – političke povijesti, prepoznata kao dragocijena. To se prvenstveno odnosi na djelovanje fra Andrije Kačića Miošića čiji je pristup književnosti, kako Batistić i sam izjavljuje, na njega izravno utjecao.¹

Prva književna hagiografija N. Batistića je „Život svete Lucije“ izdana u Zadru 1896. Slijedi „Život svetog Vida“, 1898. te „Život svete Katarine“, 1910. „Život svete Lucije“ bio je poticaj za djela koja pišu svećenici poznati po svom kulturnom i prosvjetnom djelovanju. Primjerice, F. Jeričević 1897. piše „Život svetog Martina“, 1903. L. Jelić „Život svetog Šimuna Bogoprimeca“, A. Anić 1908. „Život svetog Ilara“, a fra K. Bušić djela „Makabejevići“ 1906. te „Slovo Salamunovo“ 1907. Ovaj niz književnih hagiografija, nastao iz pera vrhunskih intelektualaca, prilagođen je jednostavnom puku s nižim stupnjem obrazovanja. Takova, naizgled paradoksalna, činjenica govori o tim autorima kao svećenicima i intelektualcima koji su kroz aspekt dušobrižništva znali prepoznati potrebe puka te svoje djelovanje usmjeriti na aktualne probleme i potrebe vjernika, često se izlažući negativnim kritikama među znanstvenim krugovima koje ta djela do danas sprječavaju sagledati u adekvatnom kontekstu i omogućiti im dostojno vrednovanje.

Građa za rad temelji se na novinskim člancima u kojima su suvremenici pratili Batistićev rad te radovima povjesničara dr. F. Oreba² koji je premostio dugogodišnju spisateljsku šutnju o Batistiću. Obrada građe nastoji objediniti književno – teorijsku i povijesnu metodu te su istaknute one komponente hagiografske književnosti koje služe za oplemenjivanje duhovnosti recipijenta, sukladno definiranju hagiografije kao pomoćne znanosti duhovnosti.

¹ Batistić 1896: 4.

² Oreb 2003: 159 – 188.

Don Nikola Batistić, kulturno – prosvjetno i znanstveno djelovanje

Nikola Batistić rođen je 1. svibnja 1846. u zaseoku Postrana, u Žrnovu na Korčuli. Osnovnu školu završava u Žrnovu, gimnaziju u Dubrovniku, a teologiju u Zadru. Za svećenika je zaređen 1871³. Slijedeće je godine postavljen za župnika u Žrnovu i Pupnatu. 1873. preuzima župu Trpanj, odakle odlazi u Beč. 1877. u Beču stječe zvanje profesora klasične filologije i slavistike. Proforsku službu vrši u gimnazijama u Dubrovniku i Splitu te u Zadru. Godine 1901. Ministarstvo bogoštovlja i nastave odobrava mu studijski boravak u Grčkoj⁴. Nakon 1909., premda umirovljen, djeluje kao lektor školskih knjiga u Ministarstvu bogoštovlja i nastave u Beču. Po završetku Prvog svjetskog rata vraća se u Žrnovo. Nedugo potom imenovan je za ravnatelja franjevačke gimnazije na otoku Badiji. 18.11.1923. Papa mu dodjeljuje titulu monsignora. Umire u Žrnovu 28. 08. 1929.

Radi sveobuhvatnog sagledavanja djelovanja Nikole Batistića, svećeničkoj i prosvjetnoj službi treba pridodati i bogat kulturni i znanstveni rad. U leksikonima i književnim studijama klasificiran je kao klasični filolog, teolog i vjerski pisac. Njegovi radovi mogu se podijeliti na dvije osnovne grupe. Prvu čine znanstveni, teološko-apologetski i filozofski te filološki radovi, dok drugu grupu čine djela pisana u formi stiha s hagiografskim tematsko-motivskim elementima. Uz navedene životopise svetaca tu su i razne pjesme prigodnice te djelo „Križ opjevan prostim pučkim stihom“ iz 1922. Kao suradnik u periodici, objavljuje u časopisima: *La Dalmazia cattolica*, *Narodni list*, *Pučki list*, *Croatia – Hrvatska*, *Nova revija*, *List dubrovačke biskupije* i dr.

Pučka hagiografska književnost don Nikole Batistića

Nikola Batistić naobrazbu stječe na poznatim učilištima u Dubrovniku, Zadru i u Beču. Njegovi pisani radovi potvrđuju da je znao prepoznati aktualnu problematiku sredine, kako u političko-socijalnom, tako i u vjerskom i prosvjetnom smislu. Stoga se može zaključiti da je imao izravan uvid i u intelektualne i duhovne krugove te različite idejne struje koje su se tada formirale i djelovale. O recepciji Batistićevih djela među pukom često je pisano

³ Anonimus 1929: 1.

⁴ Anonimus 1901: 3.

u časopisima i dnevnom tisku. A. Matasovića u svojoj studiji o hrvatskoj hagiografiji, objavljujivanoj u nastavcima u Hrvatskoj prosvjeti, spominje Batistićeve životopise te činjenicu da je utjecao na druge pisce. Zaključuje da je riječ o djelima koja stoje između pravih pučkih i pjesničkih primjera, bez osobite literarne ili znanstvene vrijednosti, iako ne osporava njihovu veliku popularnosti među čitateljstvom.⁵

Već je prvo Batistićevo hagiografsko djelo sadržavalo koncepciju koju ne zaobilazi ni u predstojećim, iako je svjestan nedostataka ovakvog književnog izraza. Potaknut uvjerenjem o bliskosti svetačkih životopisa puku, želi predočiti konkretne činjenice iz života svetaca⁶. Također ističe važnost pisanja o onim svecima koji se na određenom području štiju kao zaštitnici. Ima u vidu važnost vjerskog i moralnog odgoja te nastoji čitateljstvu predočiti krijeposne vrline i uzor vjere. Naglašen je kroničarski element i težnja za vjerodostojnošću događaja spominjanjem imena, društveno-povijesnih činjenica i svakodnevnih detalja. Svijest o potencijalnom čitatelju prisutna je tijekom cijelog djela. Obilno se služi se bilješkama u kojima definira pojmove i detaljnije informira. Na taj način nastoji osigurati visoku razinu vjerodostojnosti, a istodobno omogućiti cjelokupnu percepciju djela. U predgovoru pomno navodi izvore koje koristi. Uz Časoslov i poznate hagiografske zbirke to su većinom životopisi svetaca namijenjeni širim čitateljskim krugovima. Potrebno je uočiti da je većina tih knjiga izdavana neposredno prije nego što Batistić piše. To još jednom potvrđuje njegovu široku znanstvenu, posebno lingvističku naobrazbu, ali i zainteresiranost za suvremenu europsku književno-duhovnu problematiku. Kao prikladnu formu prepoznaje rimovani deseterac, smatrajući ga najjednostavnijim pučkim stihom. Preuzimanje deseterca kao forme književnog izraza još je jedan primjer respekta kojeg Batistić gaji prema A. Kačiću Miošiću. Kačićev utjecaj bitna je komponenta u analiziranju Batistićevih djela. Kako su Kačićeve pjesme često bile prepoznate kao narodne i dalje prenošene dodavanjem lokalnih pučkih obilježja, Batistić pretpostavlja široku recepciju svojih djela među pukom, ali i među obrazovanim slojevima, u smislu poticaja. Dok svoj „Razgovor ugodni“ Kačić posvećuje narodu želeći probuditi nacionalni ponos, Batistić nastoji djelovati na pojedinca implicirajući Kačićevo iskustvo s povijesno-društvenog konteksta na vjersko područje⁷.

Na temelju navedenih karakteristika Batistićevi životi svetaca prepoznati su kao djela pučke književnosti. Teoretičari književnosti govore o pučkoj književnosti kao trećem tipu književnosti koji stoji uz usmenu narodnu te pisanu

⁵ Matasović 1926: 140 – 143, 168 – 171.

⁶ Batistić 1896: 4.

⁷ Batistić 1896: 4.

umjetničku književnost⁸. Iako je pučka književnost sa svojim žanrovskim i strukturalnim obilježjima bliska umjetničkoj književnosti, stil, tematsko-motivski i formalni elementi te namjena slabije obrazovanom i estetski manje zahtjevnom čitateljstvu povezuje je s usmenom književnošću.

Što se novije recepcije tiče, djelima N. Batistića nije poklanjana osobita pozornost, Zastupljen je u *Leksikonu pisaca Jugoslavije*⁹ i *Hrvatskom biografskom leksikonu*¹⁰. Također se u nekoliko studija koje se bave književnošću otoka Korčule, primjerice u radovima G. Kalogjere, njegova djela usputno spominju i degradiraju. Od novijih književnih teoretičara, osvrti na Batistićeva djela nalaze se u radovima M. Tatarina¹¹ i D. Zečević¹².

D. Zečević u kontekstu rasprava o pučkoj književnosti spominje Batistićeve živote svetaca kao primjer svijesti o slaboj ukorijenjenosti umjetničkog književnog djela u širim slojevima čitateljstva. Također govoreći o pojmu „dobre knjige“ koji se afirmira među pučkim piscima kako bi se na temelju čitanja opismenjivalo, širilo kršćanski nauk te potaknulo na nasljedovanje i primjenu u osobnom svakodnevnom životu, apostrofira Batistićeva djela i navodi da on u predgovoru svoje prve knjige poziva na pisanje takvih djela, opisujući živote božjih ugodnika koji su rado slušani u propovijedima. Budući da su Batistićeva djela među onodobnim pukom bila rado tražena i čitana, a njihova je čitanost prisutna i početkom 20. st., Zečević pobija isključivu nabožno-prosvjetarsku tendenciju te upućuje na njegova djela kao svojevrsni književni fenomen.¹³

„Život svete Lucije djevice i mučenice opjevan prostim pučkim stihom“, prvo u nizu književno-hagiografskih djela N. Batistića, izdano je u Zadru 1896. Djelo je najavljeno u tisku, a *Pučki list* objavljuje početno poglavlje.¹⁴ Batistić u predgovoru predočava idejnu koncepciju, a to je predočiti puku krijeposne vrline svetačkog života najjednostavnijim pučkim stihom. Ujedno napominje da piše na temelju rimskog *Časoslova*, predaje i legendi. Tematski prati poznati životopis svetice. Zbog velikog interesa, 1908. u Zadru izlazi drugo izdanje. I u znanstvenim krugovima ovo djelo pobuđuje interes. Jedan

⁸ Usp. Dukić 2003: 144 – 165.

⁹ *Leksikon pisaca Jugoslavije*. 1972. Novi Sad: Matica srpska.

¹⁰ *Hrvatski biografski leksikon*. 1983. Zagreb: LZMK.

¹¹ Tatarin: 1998.

¹² Zečević:1978.

¹³ Zečević: 2000.

¹⁴ Anonimus 1896: 164.

od značajnijih kritičkih osvrtâ jest osvrt F. Belaja u *Katoličkom listu*.¹⁵ Belaj se pozitivno osvrće na namjeru i ističe etičku osnovu književnosti putem stvaranja plemenitog štiva za puk, a negativne kritike se odnose na formu i umjetničku razinu.

„Život svetog Vida opjevan pučkim stihom“ izlazi u Zadru 1898. Batistić u predgovoru iznosi problematiku koja ga je zaokupljala tijekom pisanja.¹⁶ Ponajprije ga zabrinjava pitanje treba li nastaviti pisati u rimovanom desetercu jer je svjestan činjenice da je otežan kakom realizacija, tako i percepcija. Ističe mogućnost monotonije, ali i niza drugih nedostataka: neprivaćna jednostavnost te čista narativnost bez poetičnosti i literarnih zapletaja. Ipak, naposljetku se svjesno priklanja tradiciji pučke književnosti uz spoznaju da je stihovna forma uz rimu naročito bliska i omiljena među pukom. Također ističe da je njegova idejna zamisao temeljena na činjenici o korisnosti svome narodu. Tematski, djelo opisuje život svetog Vida rođenog u Siciliji, mučenog i pogubljenog u Lukaniji za vrijeme vladavine cara Dioklecijana. U opisu života svetog Vida Batistić uviđa izravan način djelovanja na vjernika čitatelja: čudom i primjerom. Kršćanske svece smatra najvažnijim primjerima, a posebno mučenike koje vidi kao najbolje učitelje krijeposti. Posebno se osvrće na bilježenje junačkih djela iz doba prvih kršćana koji su ostali zapisani u različitim zbirkama *Acta martyrium*, a čitani su u crkvama i po kućama kako bi doprinijeli buđenju kršćanske svijesti. Ističe kako mu je bila namjera potaknuti druge na opisivanje života svetaca, a kao uspješan primjer navodi djelo „Život svetog Martina“ F. Jeričevića. Navodi kako podatke preuzima iz *Časoslova*, ali i drugih knjiga koje su odobrene od strane crkvenih vlasti: djela Laurentia Suriusa¹⁷, T. Paolinija¹⁸ te I. Hahn – Hahn¹⁹. Na poseban način akcentuira „Život svetaca i svetica Božjih“ Franje Ivekovića.

„Život svete Katarine, djevice i mučenice“ objavljen je u Zadru, 1910. U predgovoru Batistić naglašava kako želi potaknuti mlade na bavljenje hagiografijom, radi oduševljenja vjerskim idealima. Navodi kako je upoznat s djelima koji su prihvatili njegov poticaj. Ističe djela F. Jeričevića fra K. Bušića, A. Anića i L. Jelića. Spominje i knjigu P. Gräfin von Coudenhove „Johannes der Täufer“ (Köln, 1901), koja u stihovima opisuje život svetog Ivana Krstitelja. Među djelima koje Batistić upotrebljava za pisanje o životu

¹⁵ Belaj 1896: 435 - 436.

¹⁶ Batistić 1898: Predgovor.

¹⁷ Laurentius Surius. *Vitae Sanctorum*

¹⁸ Tommaso Paolini. *Vito e Corinna: racconto di fatti eroici dei tempi di Diocleziano*. Napulj: 1872.

¹⁹ Ida Hahn – Hahn. *Die Legende der Heiligen*. Mainz. 1854.

svete Katarine, uz *Časoslov* kao temeljni izvor, nalazi se Laktancijevo djelo „*De mortibus persecutorum*“, nastalo oko 318. godine, koje se smatra jednim od najvažnijih svjedočanstva o načinu života i o progonima prvih kršćana. Nadalje, spominje knjige iz P. Allarda²⁰ (Pariz, 1890), J. Mielota²¹ (Pariz, 1881.) te J. von Görresa²². Opisom života svete Katarine Aleksandrijske nastoji se obratiti svim uzrastima i staležima među pukom, ali i obrazovanijim čitateljima, uz napomenu kako je ova svetica osobito štovana kao zagovornica i zaštitnica znanosti.

Ostali pisci pučke hagiografske književnosti s kraja 19. i početka 20. st.

Don Frane Jeričević, svećenik, pedagog i pisac, rođen je u Žrnovu 1862. Za svećenika je zaređen 1887. Bio je župnik u Žrnovu te župi sv. Andrije u Dubrovniku. Od 1904. u Splitu djeluje kao gimnazijski profesor i kateheta.²³ Objavljivao je i prevodio znanstvene članke iz područja pedagogije. Surađivao je u novinama i časopisima objavljujući, uz književne i znanstvene radove, kritičke osvrtne na moderna društvena zbivanja. Umire u Splitu 1914. Jeričevićev književno opus obiluje pjesništvom religiozne i domoljubne tematike. Značajan dio čine djela namijenjena puku, u kojima je ispjevao živote svetaca.

U predgovoru „Života svetog Martina biskupa opjevan pučkim stihom“, izdanog u Zadru 1897, navodi kako je poticaj za pisanje dobio od N. Batistića. Svoje djelo posvećuje hrvatskom narodu pišući kako mu je namjera oživiti vjeru otaca.²⁴ „Život sv. Feliča mučenika“ izlazi u Dubrovniku 1904.²⁵ U predgovoru Jeričević navodi kako uviđa da temelj katoličke Crkve počiva na progonima kršćana u Rimskom Carstvu te mučenike vidi kao uzore dosljednosti i prave vjere. Piše kako je 1804. papa Pio VII na molbu don Vicka Puljasa, odlučio darovati Kaštelanima tijelo sv. Feliča mučenika. Za svoje djelo smatra da je jednostavno i narativno, ispjevano bez poleta. Posvećuje ga hrvatskom narodu, kojem se obraća „pjesnički narode“. Govori da je borba svojstvena hrvatskom narodu od postanka, ali da su nada i vjera u Isusa temelj i njegov ideal. Kao izvore navodi *Časoslov*, a potom

²⁰ Paul Allard. *La Persécution de Dioclétien et le triomphe de l'église*. Pariz: 1890.

²¹ Jean Mielot. *Vie de Sainte Catherine d'Alexandrie*. Pariz: 1881.

²² Joseph Von Görres. *Legende von ... St. Katharina*. Münster: 1828.

²³ Anonimus 1914: 65.

²⁴ Ibid.

²⁵ Jeričević 1904: Predgovor.

Suriusovo djelo „*Vitae Sanctorum*“ te „*Život svetaca i svetica Božjih*“ F. Ivekovića. Nadalje, navodi *Analecta Bollandiana*, časopis koji bolandisti utemeljuju 1882. u Bruxellesu, kao pregled i dodatak *Acta Sanctorum*. Uvrštava još jedan časopis *Miscellanea di storia ecclesiastica*, koji od 1902. godine izlazi u Rimu te knjige R. F. Rohrbachera²⁶ i G. Stornia.²⁷ Slijede „štenja“ za koje autor navodi da mu ih je priložio MP, župnik iz Kaštel Starog, da se „pečate kao nalazi“. Prvo čitanje govori o odluci pape da daruje tijelo mučenika, o progonima kršćana za vrijeme Dioklecijana i u tom kontekstu o ulozi mučeništva sv. Feliča. Drugo čitanje donosi životopis sveca opisan u deseteračkom stihu u deset pjevanja. Treće čitanje opisuje dan kad se vršilo iskapanje velike bazilike na putu do Ostije iz VII. stoljeća, posvećene sv. Feliču. Tijelo je u Kaštel Stari dopremljeno iz Rima 1804. te premješteno u crkvu svetog Ivana Krstitelja 1805. Slijedi pjesma u čast svetog Feliča mučenika i molitva. U životima svetaca F. Jeričevića vidljiv je utjecaj Kačića, ali i velike sličnosti s Batistićevim djelima. Jeričević, kao i Batistić, uviđa potrebu opisima života svetih osoba pružiti narodu blizak primjer dostojan vjerskog i moralnog nasljedovanja. Njegovi su stihovi jednostavniji i razumljiviji nego Batistićevi, s manje digresija i objašnjavanja povijesnog i društvenog konteksta. Prevladava podređenost narativnom elementu, bez širokih opisa te su djela manje opsežna. Jeričević doslovno shvaća Batistićev prijedlog kako bi bilo poželjno ponajprije puku približiti one svece koje on osobito štuje pa tako opisuje život onih svetaca koji su štovani u župama u kojima je i sam vršio službu župnika ili bio aktivan u pastoralnom djelovanju. Kod Jeričevića je izražen domoljubni ideal kojeg ne odvaja od vjerskog života. Pošto je djelovao kao pedagog i katehet te se u okviru svog djelovanja bavio i zapaženim znanstvenim radom, i Jeričevićeva djela bilo bi nestručno promatrati kao manje vrijedna pučka izdanja. Riječ je o još jednom primjeru intelektualca svećenika koji uviđa problematiku sredine u kojoj djeluje te na prikladan način želi doprinijeti vjerskom, obrazovnom i domoljubnom boljitku.

Luka Jelić, teolog, arheolog i promicatelj hrvatske kulture, rođen je u Vranjicu 1864. Gimnaziju završava u Splitu 1883., a bogosloviju u Zadru 1887. Nastavlja studij na papinskom sveučilištu u Rimu. Na akademiji povijesno-pravnih znanosti studira paleografiju, diplomatiku i kršćanske starine, a još dvije godine usavršava povijest arheologije. 1891 – 1893. završava studij zemljopisa i povijesti na bečkom sveučilištu. Djeluje kao profesor kanonskog prava

²⁶ Rene Francois Rohrbacher. *Storia universale della chiesa cattolica*. Torino: 1846.

²⁷ Giocondo Storni. *Le vite dei santi per tutti I giorni dell'anno, illustrate ogni Giorno da una incisione, un riflesso e una preghiera*. Einsiedeln: 1894.

i povijesti u zadarskom sjemeništu. Jedno vrijeme živi u Zagrebu te u Kaštel Starom gdje i umire 1922.

1901. Jelić piše tri rada posvećena škrinji svetog Šimuna u Zadru.²⁸ Prvo od tri djela, „Moći sv. Šimuna Bogoprimaoca u Zadru : hagiografsko-povijesna studija“²⁹, znanstveni je rad u kojem govori o škrinji koju je za pohranu tijela svetog Šimuna u Zadru dala izraditi hrvatsko – ugarska kraljica Elizabeta Kotromanićka u 14. st. Drugi rad, „Zadarska raka svetog Šimuna Bogoprimaoca“, objavljen je iste godine u Glasniku Matice Dalmatinske³⁰. Treći rad u kojem se osvrće na škrinju svetog Šimuna objavljen je u Zadru 1903., u spomen 1900 godina njegove smrti³¹. Prvi dio ove knjige, nazvan „Nabožne popivke na čast sv. Šimuna“, čine sakupljene pučke pjesme. Drugi dio naslovljen „Povist moćiju, čašćenja i čudesa sv. Šimuna proroka“, u 14 pjevanja opisuje put svečevih moći od njegove smrti prije 1900 godina, pa do čudesnih ozdravljenja po njegovom zagovoru u Zadru 1810. Opisni naslovi poglavlja otkrivaju osnovne tematsko – motivske elemente koje Jelić, na puku blizak način, nastoji obraditi i prikazati. Nadalje, iznosi svjedočenja o zagovorničkoj moći svetog Šimuna i to na primjerima povijesnih osoba i vladara. Knjiga je obogaćena s 28 slika. Strukom povjesničar i arheolog koji je hrvatsku kulturu obogatio brojnim studijama o spomeničkoj ostavštini Dalmacije te brigom za kulturnu duhovnu i materijalnu baštinu, Jelić je nastojao svoje bogato znanje na što jednostavniji način prikazati i prenijeti širim čitateljskim slojevima. Za to odabire formu pučkog pjevanja kroz koje uz obilno navođenje imena osoba i činjenica tumači povijesnu pozadinu moći sveca koje su među pukom osobito štovane u gradu u kojem djeluje. N. Batistić ovo Jelićevo djelo spominje u predgovoru „Života sv. Katarine“. Iako iz ovih stihova prvenstveno progovara povjesničar, a ne pjesnik, Jelićevo je djelo bogatstvom informacija i na zanimljiv način opisanim svjedočanstvima o čudesima učinjenim po svečevom zagovoru, mada zanemareno u suvremenim književno-povijesnim pregledima i studijama, zasigurno bilo dobro prihvaćeno i čitano među pukom.

Fra Klement Bušić rođen je 1865. u Vinjanima. Pučku školu završava u Imotskom, gimnaziju u Širokom Brijegu, a bogosloviiju u Schwazu (Tirol) i Zadru. 1881. stupa u franjevački red, a 1888. zaređen je za svećenika. Obavlja službu župnika u okviru franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja. Pisao je pjesme u narodnom desetercu i kulturno - povijesne priloge. Veći dio njegovog

²⁸ Batović 1992: 250 – 253.

²⁹ Jelić 1901: 158 -225.

³⁰ Jelić 1901: 113 – 129.

³¹ Jelić 1903.

književnog opusa čine vjerski spjevovi koje piše koristeći tematsko – motivske elemente Svetog pisma. Djeluje pretežno pod pseudonimom Gavril Svetogorac i Svetozorac. Radove je objavljivao u časopisima Pučki list, Narodni list, Pučke novine, Jadranska vila, Sefarinski perivoj, Obitelj i dr. Umire u Omišu 1936.

„Makabejevići ili Neumrli Vjere Objavljene Zatočnici“ prvo je u nizu Bušićevih biblijsko-hagiografskih djela, namijenjenih jednostavno obrazovanom, širem puku. Izdano je u Splitu 1906., a potpisano punim autorovim imenom uz dodatak pseudonima. Bušić u uvodu napominje kako mu je namjera prikazati junačka djela hvaljena i isticana u Bibliji kako bi probudio junačku pradjedovsku krv u svom narodu jer smatra da mu je to neophodno za opstanak. Slijedeće Bušićevo djelo, „Salamunovo slovo“, kao cjelovita knjiga objavljeno je tek 2005. godine u Splitu. Čitateljstvo se s njime susreće više od stoljeće prije, kad u šest nastavaka izlazi u Pučkom listu 1907.³² Riječ je o prepjevanim izrekama biblijskog kralja Solomona. Prepjevavši Salamonove izreke u narodne deseterce, i to na način da često više njih spaja u jedan četverostih, stvara niz od 160 pjesama³³. Izražene su moralne i didaktičke pouke, poticanje na dobro i konstruktivan rad, krijepest te vršenje pravednih djela, uz poziv na strpljivost i obećanje Božje nagrade. Osim navedenih knjiga, Bušić piše joj nekoliko djela koji se temelje na biblijskim knjigama i osobama. 1905. u Splitu je objavljena „Dobra Ruta ili prava nevjesta po svetom pismu starog zavjeta“ za koju je temeljna autorova misao usmjerena protiv aktualnog rasipanja seoskih zadruga, 1906. u Zagrebu izdana je knjiga „Kralj David“, dok nekoliko godina prije, 1900., Bušić u Zagrebu objavljuje „Focijev raskol ili Kamen smutnje za prosti puk“ kao poziv na crkveno jedinstvo. U Bušićevoj rukopisnoj ostavštini sačuvano je djelo „Stope Isusove“, prepjev knjige Tome Kempenca „De Imitatio Christi“, spjevano u formi narodnog osmerca³⁴. Književna djelatnost fra K. Bušića usmjerena prema pučkim čitateljima nadopuna je njegove bogate pastoralne djelatnosti. Pišući po uzoru na usmene narodne pjesme, Bušić kroz opis biblijskih događaja i svetih osoba koje su obilježile borba za vjerski ideal i junaštvo nastoji ojačati vjerski duh, uzdići kršćanski moral, ali i osvijestiti važnost domoljubne komponente u životu kršćanina. Međutim, Bušić je znao prepoznati i aktualnu društvenu problematiku stanovnika svojih župa te im kroz svoja djela na temelju Svetog pisma nastoji pružiti odgovor i smjernice za ispravno kršćansko djelovanje.

³² Klement Bušić. 1907. Salamunovo slovo. *Pučki list* 7 (1907; od 31. 03. do 15. 07. 1907.), br. 6 – 10, br. 12 – 13.

³³ Vuković 2005.

³⁴ Anonimus. 1935: 6.

Ante Anić rođen je u Blatu 1876. godine. Osnovnu školu pohađa u Blatu, a gimnaziju u Dubrovniku. Teologiju završava u Zadru, a studij slavistike u Grazu. 1899. zaređen je za svećenika. Službu vrši na župama u Žrnovu, Konavlima i Župi dubrovačkoj te Luci na Šipanu. 1914. napušta svećeničku službu i odlazi u rat. Radi kao gimnazijski profesor u Dubrovniku do 1923. nakon čega preuzima političku službu kao tajnik u tadašnjem Ministarstvu inostranih poslova, između ostalog i u Rimu i Vatikanu. Umire u Dubrovniku 1952.³⁵ Anićev opus obuhvaća kritike, recenzije i putopise te novele, crtice, autobiografske spise i pjesme koje objavljuje u brojnim časopisima. „Život svetog Ilara opata“ izlazi u Dubrovniku 1908. Život sveca opjevan je u desetercima, u pet poglavlja koji kronološki prate događaje iz njegovog života. Slijedi dio u kojem je opisan predio u Župi Dubrovačkoj gdje se nalazi crkvice posvećena svecu, na mjestu gdje je prema predaji sažegao zmaja. U dodatku pod naslovom Nekoje povjesne crtice o Župi dubrovačkoj, Anić govori o počecima vjere na tome području. Iako na prvi pogled djeluje kao djelo s većim putopisnim i povijesno - kulturnim nego duhovnim težnjama, idejni temelj Anićeve hagiografije duboko je ukorijenjen u kulturne i životne običaje stanovnika dubrovačkog područja koje je autor kao župnik mogao upoznati. Sveti Hilarion bio je vrlo štovani svetac u tom kraju i o njemu su se prenosile brojne legende. Oslonom na njegov životopis napisan od strane sv. Jerolima, Anić nastoji dati povijesnu i vjersku vjerodostojnost kao temelj ispravnoj poduci i kvalitetan vjernički uzor svojim župljanima. Kako je u vrijeme dolaska sveca u Epidaur u gradu i okolici bio jak Eskulapov kult koji je kao božanstvo personificiran likom zmije, u liku zmaja nazvanog Boas, zapravo vidi alegoriju poganstva s kojim se svetac po dolasku u taj kraj borio. Može se zaključiti da se Anić susreo sa suvremenom opasnošću za vjernički život među tamošnjim stanovnicima, pa je ovim djelom nastojao učvrstiti i potaknuti duh vjere na suvremen način, jednako privlačan širokom puku, ali i obrazovanim čitateljima.

Zaključak

Pojam hagiografije primjenjuje se na sve oblike pisanja o životima svetaca u okviru Crkve.³⁶ Hagiografski tekstovi koji sežu u prva stoljeća kršćanstva usmjereni su na opis mučeništva svetih osoba. Doba je to progona kršćana za vrijeme rimskih careva te je konkretan opis iz ljubavi podnesene muke za svjedočenje vjere bio nepobitan način uzdizanja kršćanskog duha. Prateći društveno – kulturnu povijest, i svako slijedeće razdoblje predstavlja

³⁵ Anonimus 1953: 8.

³⁶ Usp. Tomislav Šagi-Bunić 1976: 208.

novi izazov za vjeru pa se može zaključiti da nije samo rano kršćansko doba karakteristično za posezanje za konkretnim životnim primjerima koji svjedoče da je Krista moguće i poželjno nasljedovati. U svom djelu „Cvit svetih“ iz 1628. godine fra Franjo Glavinić navodi pet razloga pisanja o životima svetaca. To su redom: „Slava Božja, poštenje svetih, koris vernih, prignutje na prošnju te potrošenje vremena u kriposti.“³⁷ Nabrojene stavke zapravo su idejne koncepcije brojnih književnih hagiografija hrvatskoj književnosti među kojima je veliki broj onih namijenjenih estetski ne prohtjevnim i neobrazovanim slojevima vjernika.

Vrijeme u kojem živi i djeluje don Nikola Batistić prepoznato je kao razdoblje kušnje za vjernike kršćane kojima prijeti moralno – vjerska indiferentnost s jedne strane te metodologija empirijskih znanosti kojom se obezvrjeđuju temelji vjere. Batistić prepoznaje šire slojeve puka kao osjetljivu skupinu kojoj se potrebno obraćati na primjereniji način, uz prepoznavanje konkretne problematike određene sredine. Također prepoznaje važnost i potrebu osnaživanja poljuljanog kršćanskog morala, za što kao jednog od krivaca vidi onodobnu umjetnost, te rasvjetljavanje vjerskih istina koje se pobijaju različitim novim znanstvenim tezama. U književnom djelu fra A. Kačića Miošića nalazi primjer kako se jednostavnim načinom obratiti tim čitateljskim i vjerničkim slojevima, a da pri tom sadržaj i poruka djela ne gubi svoju funkciju. Isto tako kao što Kačića smatra piscem kojeg treba nasljedovati, tako želi svojim djelom potaći i druge da na širem puku prihvatljiv način pišu o vjerskim temama koje bi svojim čitateljima koristile u moralnoj i vjerskoj formaciji. U predgovoru „Života svete Katarine“ iz 1910. Batistić navodi vjerske pisce i djela koja su prema njegovom mišljenju nastala potaknuta objavljivanjem njegovog „Života svete Lucije“ 1896. Riječ je o F. Jeričeviću, L. Jeliću, A. Aniću te fra K. Bušiću.

Unatoč brojnim nedostacima, bilo bi površno zaključiti da su Batistićeva djela nastala kao plod neznanja, u umjetničkom ili u intelektualnom smislu. Štoviše, poznavanje suvremene književnosti i umjetnosti, ali i znanstvenih dostignuća, bilo je poticajno u nastajanju njegovih djela čija je popularnost i prepoznatost među pukom, iako danas zaboravljena, bila tada vrlo zapažena. U radu je nastojano nadići jednostranu negativnu valorizaciju prisutnu u nekim književno – povijesnim pregledima i prikazati značaj književno - hagiografskih djela N. Batistića. Ponajprije se pri tom misli na njihov odjek među njemu najbližem svećenstvu. Riječ je duhovnim pastirima koji su prepoznali važnost ovakvog načina djelovanja na oblikovanje duhovnosti najširih vjerničkih slojeva među tadašnjim Hrvatskim narodom, neobrazovanog ili jednostavno obrazovanog puka.

³⁷ Usp. Zečević 2000.

Izvori:

- Anić, Ante. 1908. *Život Sv. Ilara opata: opjevan pučkim stihom uz nekoje povjesne crtice o Župi dubrovačkoj*. Dubrovnik: Crkvinarstvo u Mlinima.
- Batistić, Nikola. 1910. *Život svete Katarine, djevice i mučenice*. Zadar: Zavod Vitalini.
- Batistić, Nikola. 1896. *Život svete Lucije, djevice i mučenice: opjevan prostim pučkim stihom*. Zadar: Vitaliani&sinovi.
- Batistić, Nikola. 1898. *Život svetog Vida: opjevan pučkim stihom*, Zadar: Vitaliani&sinovi.
- Bušić, Klement. 1906. *Makabejevići ili Neumrli Vjere Objavljene Zatočnici*. Split.
- Bušić, Klement. 2005. *Salamunovo slovo*. Split: HKD Napredak.
- Bušić, Klement. 1907. *Salamunovo slovo. Pučki list 7* (od 31. 03. do 15. 07. 1907.) 6 – 10, 12 – 13.
- Jelić, Luka. 1903. *Sveti Šimun Bogoprimec: pučke pisme na uspomenu devetnaeste stogodišnjice smrti Svetog Šimuna Proroka, čije se moći u Zadru časte*. Zadar: Narodni list.
- Jeričević, Frano. 1904. *Život Svetoga Feliča mučenika, narodnim stihom opjevan od Frana Jeričevića: o stotoj obljetnici prijenosa njegovih moći u Kaštel Stari*. Dubrovnik: Dubrovačka hrvatska tiskara.
- Jeričević, Frano. 1897. *Život svetoga Martina biskupa opjevan pučkim stihom*. Zadar.

Literatura:

- Anonimus. 1901. *Hrvatska kruna* 92 (20. 07. 1901.): 3
- Anonimus. 1914. Don Frano prof. Jeričević. *List dubrovačke biskupije* 14 (15.06.1914.) 6: 65.
- Anonimus. 1929. Don Niko prof. Batistić (nekrolog). *List dubrovačke biskupije* 29 (05.10.1929.)10: 1.
- Anonimus. 1935. Naši ljudi i krajevi: Omiš-smrt fra Klementa Bušića. *Hrvatska straža* 7 (01.03.1935.)50: 6.
- Anonimus. 1953. Ante Anić (nekrolog). *Biskupski ordinarijat dubrovačke biskupije – obavijesti* 1 (1953.) 1: 8.
- Batović, Šime. 1992. Naši velikani: Luka Jelić. *Zadarska smotra* 41 (1992.) 4 -5: 250-253.
- Belaj, Ferdinand. 1896. *Život Sv. Lucije*. *Katolički list* 47 (1896.)53: 435 – 436.
- Dukić, Davor. 2003. Pučka književnost prosvjetiteljstva u Dalmaciji i Dubrovniku. *Kolo* 14 (2003.) 4: 144 – 165.

- Jelić, Luka. 1901. Moći sv. Šimuna Bogoprimaoca u Zadru: hagiografsko – povijesna studija. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Razredi filologičko – historički i filozofičko- juridički. Knj. 55: 158 – 225.
- Jelić, Luka. 1901. Zadarska raka svetog Šimuna Bogoprimaoca. *Glasnik Matice dalmatinske* 1 (1901.) 2: 113 – 129.
- Kalogjera, Goran. 1994. *Iz književne baštine otoka Korčule*. Rijeka: Centar društvene djelatnosti mladih Rijeka.
- Matasović, Antun. 1925. 1926. Hagiografija. *Hrvatska prosvjeta* 12 (1925.) 12: 275 – 278; 13 (1926.) 6: 140 – 143; 13 (1926.) 7/8: 168 – 171.
- Oreb, Franko. 1989. Doprinos korčulanskih svećenika preporodnom pokretu u Dalmaciji. *Crkva u svijetu* 24 (1989.) 4:378 – 381.
- Oreb, Franko. 2000. Osnutak i djelovanje nekih društava na otoku Korčuli poč. XX. stoljeća. *Hrvatska obzorja* 8 (2000.) 2: 388 – 390.
- Oreb, Franko. 2003. Don Nikola Batistić i Žrnovo njegova vremena, *Godišnjak grada Korčule* 8 (2003.) 8:159 – 188.
- Petričević, Anka (s. Marija od Propetoga Srca). 2005. Mudrost života izražena u Bušićevoj epici parafrazirajući salomona. U: Bušić, Klement. 2005. *Salamunovo slovo*. Split: HKD Napredak.
- Šagi-Bunić, Tomislav. 1976. *Povijest kršćanske literature*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Tatarin, Milovan. 1999. *Zaboravljena Oliva: rasprave o hrvatskoj nabožnoj književnosti 18. stoljeća*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Vuković, Mladen. 2005. Bušićevo biblijsko mudroslovlje. Predgovor. U: Bušić, Klement. 2005. *Salamunovo slovo*. Split: HKD Napredak.
- Zečević, Divna. 2000. *Poželjne biografije: životopisi svetaca 18. i 19. stoljeća u hrvatskoj književnosti*, Zagreb: Durieux.
- Zečević, Divna. 1978. Pučka književnost. U: *Povijest hrvatske književnosti: Usmena i pučka književnost*, knj. 1. Zagreb: Liber - Mladost.

“Verba movent, exempla trahunt”: Don Nikola Batistić and Croatian Folk Hagiographic Literature of Late 19th and Early 20th Century

Most modern literary-historic reviews evaluate negatively or they omit all together the literary works of Nikola Batistić (born 1846-1929), a Croatian theologian, classical philologist and a writer. The time in which Batistić lives and writes is recognized as a time of trial for all religious people. On one hand, they are exposed to moral and religious indifference and, on the other, the mere foundations of their faith are being depreciated by the methodology of empirical sciences. Most of his works belong to the genre of literary hagiography and are written primarily for the general public or, in his own words, for plain folk. These are: „Život svete Lucije, djevice i mučenice“ („The Life of Saint Lucia, a virgin martyr“), published in Zadar in 1896, „Život svetog Vida“ („The Life of Saint Vitus“), published in Zadar in 1898. and „Život svete Katarine“ („The Life of Saint Catherine“), published in Zadar in 1910. The literary works of father Andrija Kačić Miošić were for Batistić an example of addressing a wide audience in a simple way while keeping the function of the content and the message intact. As Batistić considers A. K. Miošić to be a writer that one needs to follow, he also wants to exhort others to write about religious subjects in a way accessible to plain folk that could then be able to use those works for their moral and religious formation. In the preface of „Život svete Katarine“, Batistić mentioned a number of religious writers that were, in his opinion, inspired by his „Život svete Lucije“. These writers are: F. Jeričević and his „Život svetog Marina“ („The Life of Saint Martin“), published in 1897, L. Jelić and his „Sveti Šimun Bogoprimac“ („Saint Simeon the God-Receiver“), published in 1903, A. Anić and his „Život svetog Ilara opata“ („The life of Saint Hilarion the Monk“), published in 1908, and father K. Bušić and his „Makabejčinci“ („The Maccabees“), published in 1896. Despite the shortcomings that we see in his works, it would be superficial to conclude that Batistić is an ignorant writer-on the contrary, while writing he stimulated the knowledge of not just modern literature and art but also of scientific achievements, and the popularity and recognizability of his works among the folk was very notable in that time.

Keywords: folk literature, hagiography, Nikola Batistić, Frane Jeričević, Luka Jelić, Klement Bušić, Ante Anić.